

УДК 025.323-021.53

Коваленко Світлана Георгіївна, науковий співробітник ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

Гаврилюк Раїса Павлівна, науковий співробітник ДНПБ України
ім. В. О. Сухомлинського

**СТВОРЕННЯ АВТОРИТЕТНОГО ФАЙЛУ «КОЛЕКТИВНИЙ АВТОР» НА
БАЗІ АБІС «ІРБІС» ДЛЯ ЕЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГУ ДЕРЖАВНОЇ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ
В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Анотація

У період створення електронного каталогу в ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського актуальним є питання ведення авторитетного файлу заголовків колективного автора. Дана стаття присвячена історії витоків авторитетного контролю, технології створення авторитетного файлу «Колективний автор» (АФ «КА»), а також проблемам, які виникають у ході створення та ведення АФ «КА».

Ключові слова: електронні каталоги, авторитетні файли, колективний автор, історія, бібліотеки, інформаційні ресурси, бібліотечні каталоги, авторитетні записи.

Стаття присвячена історії витоків авторитетного контролю, технології створення авторитетного файлу «Колективний автор», а також проблемам, які виникають у ході його створення та ведення.

За кілька останніх років змінили назву сотні наукових установ, навчальних закладів, організацій, і тому для кращої орієнтації в цьому морі інформації ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського створила базу даних авторитетного контролю колективного автора спочатку в картковому, а потім в електронному вигляді, тобто створила авторитетний файл «Колективний автор». Ця робота здійснювалася в рамках виконання наукового дослідження за темою «Теоретичні засади формування всеукраїнського інформаційного ресурсу з питань психолого-педагогічної науки і освіти на базі ДНПБ України ім. В.О. Сухомлинського».

Актуальність дослідження обумовлена багатьма причинами, а саме:

- зростанням кількості автоматизованих інформаційних систем та постійним їх удосконаленням, у першу чергу, електронних бібліотечних каталогів;

- необхідністю переведення інформації, накопиченої в бібліотеці, в машиночитну форму для підтримки електронного каталогу (ЕК) та організації віддаленого доступу до його баз даних (БД);
- необхідністю кооперування роботи у сфері авторитетного контролю для запобігання дублюванню введення інформації в бібліотеках України, налагодження обміну записами на національному та міжнародному рівнях;
- процесами інтеграції та диференціації наукових та навчальних дисциплін та змінами у сфері організації науки (появою, ліквідацією та реорганізацією наукових організацій у країні та за кордоном).

Актуальним є також визначення змісту і структури авторитетних записів у ситуації впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Практика ведення авторитетних файлів в Україні та за кордоном показує різноманітність підходів до змісту авторитетних записів, форматах представлення даних у електронній формі, правилах каталогізації.

Основною метою роботи є створення АФ назв організацій, а також підготовка нормативно-інструктивних документів для створення авторитетних записів на назви організацій Академії педагогічних наук, Національної академії наук, Міністерства освіти і науки, Міністерства культури та інших відомств України. Це обумовило необхідність розв'язання деяких теоретичних і практичних проблем, а саме:

- визначення сутності поняття «авторитетний контроль» та етапів створення авторитетних файлів;
- аналіз стану проблеми авторитетного контролю назв організацій в Україні та за кордоном;
- аналіз змісту та структури авторитетних записів в Україні та за кордоном;
- розроблення методики створення та підтримання авторитетного файлу назв організацій, у першу чергу АПН України.

Методологічною основою дослідження є праці вітчизняних і закордонних бібліотекознавців, бібліографознавців, книгознавців. У ході розроблення концепції створення та наповнення авторитетних записів у ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського був узагальнений досвід провідних вітчизняних і закордонних бібліотек, у першу чергу Росії.

Джерелами дослідження є: картотека колективних авторів відділу наукового опрацювання й каталогізації документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, офіційні видання НАН, АПН та інших галузевих академій наук України, інформація з довідкових видань (енциклопедій, довідників), офіційна інформація із сайтів установ та організацій, видання установ та організацій тощо.

Ведення авторитетного контролю та авторитетних довідників і картотек має довгу та багату історію. У XIX столітті основні принципи авторитетного контролю були визначені видатним американським теоретиком і практиком з бібліотекознавства, автором «Розтяжної класифікації» Чарльзом Емі Кеттером (1837–1903). З початку 70-х рр. XX ст. у зв'язку з упровадженням інформаційних технологій авторитетний контроль виділився як самостійне поняття в теорії й самостійний технологічний процес у практиці ведення каталогів, сформулювалася його роль в оптимізації діалогових інформаційних систем.

У вітчизняних бібліотеках опис під колективним автором почали застосовувати після 1917 року. Його перші докладні правила розробила Державна бібліотека СРСР ім. В. І. Леніна в «Инструкции по каталогизации» (1910–1920 рр.). Ця інструкція містить додаток, у якому наведено правила опису під колективним автором, подані в стислому вигляді. Наймасштабніший опис під колективним автором почала застосовувати Російська Центральна Книжкова палата (РЦКП) у виданні «Книжная летопись» з 1923 року. Широке його впровадження в бібліотечну практику почалось після видання інструкції Г. Дерман, Г. Іванова та Л. Трофимова з каталогізації творів колективів (1926–1929 рр.). Відповідне керівництво з книгоопису для РЦКП, який був опублікований в 1925 р. під назвою «Каталография», був складений Є. Шамуріним [13; 14; 16].

В Україні над складанням національної каталогізаційної інструкції працювали М. Годкевич та В. Козловський. Одне з питань, обговорюваних на Першій конференції наукових бібліотек УРСР у 1925 р., стосувалося уніфікації процесів каталогізації й було пов'язано з визнанням принципу колективного авторства. У 1926 р. відбулися Друга Всеросійська конференція наукових бібліотек та Другий Всеросійський бібліографічний з'їзд, у роботі якого брали участь українські вчені-бібліографи і на якому доповідачі обґрунтовували доцільність вживання в каталогах радянських бібліотек принципу опису під колективним автором [3, 15].

Таким чином, уже у 20–30-ті роки минулого століття у вітчизняній абетковій каталогізації встановили принцип опису офіційних та відомчих видань під колективним автором. Цей факт мав велике значення для розширення кола ознак, за якими можна було здійснювати пошук інформації в системі бібліотечних каталогів.

Принципи, застосовані Є. Шамуріним наприкінці 20-х років стосовно великих наукових бібліотек, і нині використовуються у нашій каталогізаційній практиці. Різномірний масив видань колективних авторів Є. Шамурін поділив на шість основних груп [17].

1. Видання установ, діяльність яких охоплює державу в цілому. Їхня діяльність обмежена територіально. Це законодавчі та виконавчі органи держави, армії та військового флоту в цілому тощо. Описувати й розшукувати їх за назвою країни є найголовнішим. Після назви країни вказують назву установи.

2. Видання установ, які носять місцевий характер. До них належать органи місцевої влади та місцеві органи центральної влади; запис починається з назви місцевості.

3. Видання установ місцевого характеру, що не є органами влади. Це наукові, просвітницькі та інші установи. Їхня діяльність, як правило, пов'язана з конкретним місцем, їх описують під назвою населеного пункту. Ті з них, назва яких починається з топографічного прикметника, можна описувати за їхньою назвою без додаткової вказівки місцевості. Винятком є наукові установи, сфера впливу яких виходить за межі окремого населеного пункту.

4. Видання різного роду товариств, спілок та організацій. Вони завжди описуються за назвою організації.

5. Видання об'єднань тимчасового характеру – з'їздів, нарад, конференцій тощо. Їх, як правило, описують під назвою організації або установи, яка їх збирає. Якщо такої немає, то опис слід робити, висуваючи на перший план слово, що характеризує їхній територіальний обсяг (міжнародні, всесоюзні тощо).

6. Видання різного роду колективних авторів, які не охоплюються п'ятьма названими групами. Це компанії, трести, магазини, заводи, виставки, друкарні, військові частини, видавництва, фірми, тощо. Загальний принцип опису – за їхньою назвою.

У 30-і роки ХХ ст. у великих наукових бібліотеках почали створювати службові картотеки заголовків колективного автора. У цей час їх започаткувала Державна публічна бібліотека ім. М. Салтикова-Щедріна. Зміни в ній відбулися водночас зі змінами у каталогізаційних інструкціях методів опису під колективом та методики складання посилань. Замість посилань від форми, наведеної в книжці, виявилось доцільним робити посилання від характерної основи назви колективу. Спочатку картотеку вели за абетковим принципом, потім перейшли до більш раціонального принципу організації матеріалу за типами колективів: академії, університети, інститути, наукові установи, заклади післядипломної освіти, бібліотеки, видавництва, конференції, банки тощо. Отже, один і той самий заголовок колективного автора по-різному відображався в абетковому каталозі та картотеці [5].

Питання, які виникали в результаті бібліографічного опису під колективним автором, завжди були спірними. Ця спірність витікає від звичного уявлення про автора як про індивідуума, а труднощі були пов'язані, головним чином, з відсутністю критеріїв, які дозволяли б провести чітку межу між тими публікаціями, у яких колектив виступав би як автор, і тими, де він був тільки видавцем. У Росії це питання вивчав Відділ каталогізації та абеткових каталогів Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна. У 60–70 рр. ХХ ст. Публічна бібліотека ім. М. Салтикова-Щедріна опублікувала методичні матеріали на допомогу бібліотечним працівникам, у яких розглядались питання ведення службової картотеки під колективним автором [5].

Поняття *«авторитетний контроль»* (АК) у сучасному його розумінні сформовано та з'явилося в часи інформатизації суспільства. Під авторитетним контролем розуміється процес підтримання сталості та сумісності форми назв установ та організацій у заголовках бібліографічних записів на основі їх уніфікації із застосуванням електронно-обчислюваної техніки.

Нині не існує єдиної точки зору щодо визначення терміну *«авторитетний контроль»*, який відповідає англійському словосполученню *«authority control»*, його синонімом є термін *«нормативний контроль»*. Але, як слушно зауважив А. Муктепавел, опираючись на думку багатьох інших авторів, чиї публікації стосуються авторитетного контролю, це явище існує дуже давно: *«... термин был ... присвоен широко известному и необходимому в каталогизации процессу – установлению формы имени/наименования индивидуального и коллективного автора*

документа, вибору одной форми написания из множества, сверке присваиваемой документу с рабочей картотекой» [10; 11].

У рамках АК зарубіжні автори виділяють такий компонент, як авторитетна робота (authority work), тобто інтелектуально-нормативна робота. У результаті авторитетної роботи, яка передбачає вибір авторитетного заголовка, запис його варіантів та фіксацію зв'язків, ми отримаємо авторитетний запис, вихідним елементом якого є авторитетний заголовок. Крім авторитетного заголовка запис може містити варіанти заголовка, посилання, довідки, примітки тощо. Авторитетний заголовок є уніфікованою формою імені, предмета чи назви, яка використовується як точка доступу до бібліографічного запису. Авторитетний заголовок є вихідним елементом запису, який беруть до уваги при абетковому впорядкуванні записів. Сукупність авторитетних записів утворює авторитетний файл (АФ) – картотеку або список для традиційних носіїв. В Україні однією з перших термін «авторитетна робота» почала використовувати І. Антоненко [1, 2].

Питанням авторитетного контролю приділяє велику увагу Національна Парламентська бібліотека. У журналі «Бібліотечна планета» вона веде рубрику «Колонка каталогізатора». У ній розміщуються матеріали з проблем систематизації, предметизації, бібліографічного опису, авторитетного контролю. Ведуться два блоки: особисті імена та назви установ і організацій. Ці матеріали допомагають працівникам бібліотек, інформаційним закладам та іншим установам, які займаються процесами каталогізації та питаннями авторитетного контролю [7].

Назви установ та організацій підлягають контролю через те, що функціонування значних за обсягом бібліографічних записів і, зокрема, ЕК, породжує множину варіантів формулювань одного й того ж заголовка, що негативно впливає на результат бібліографічного пошуку. Необхідність уніфікації заголовків бібліографічних записів спричинило створення спеціальної інформаційної технології її забезпечення [5; 7; 10]. Такою технологією і став АК, а традиційно існуючі картотеки індивідуальних та колективних авторів (тобто імена осіб і назв установ та організацій) на початку 70-х років отримали назву «авторитетні», тобто офіційні.

Автоматизація каталогізаційних процесів спонукала ведення авторитетного контролю в ЕК, з яким пов'язане створення сучасних АФ [4; 6]. Що мається на увазі під назвою АФ? В основному це файл, який вміщує важливу інформацію про

індивідуального автора, колективного автора або предметну рубрику. Він є вагомим інструментом каталогізаторів не тільки під час описування відповідних документів, але, що більш важливо, під час пошуку необхідного документа. Авторитетні дані – це нормовані, контрольовані елементи пошуку бібліографічних записів, які позначені не кодами, а лексичними засобами мов.

У ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського бібліографічний запис видань однієї установи, незалежно від її перейменування, збирається в абетковому каталозі в одному місці під новою назвою. Водночас доцільно виходити з критеріїв, які запропонувала Н. Гриб: якщо установа змінює свою назву, на каталожній картці бібліографічних записів видань, що опубліковані під старою назвою колективу, виправляється заголовок запису (олівцем надписується нова назва установи), а в каталозі дається посилання від старої назви до нової.

Наприклад:

Житомирський державний педагогічний університет ім. Івана Франка

див.

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Житомирський педагогічний інститут

див.

Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Виникнення спеціальної інформаційної технології – авторитетний контроль – викликано необхідністю додержання принципу уніфікації заголовків бібліографічних записів. Уніфіковані дані та посилання на них записуються в машинній формі та інформаційно пов'язуються з бібліографічними записами, де мають використовуватися ці уніфіковані записи. Кожний бібліографічний запис включає до свого складу кілька пошукових елементів, тому кожен бібліографічний запис пов'язано з такою кількістю авторитетних записів, якою є кількість пошукових елементів, та які необхідно перевірити за допомогою АК. Тому в ідеальному випадку під час формуванні ЕК насамперед мають бути створені авторитетні записи, а потім бібліографічні записи, які включають в себе пошукові елементи, відзначені в авторитетних записах [8].

Інформаційним засобом АФ є довідкова база даних авторитетних записів, яка створюється для фіксації уніфікованих заголовків, їх альтернативних варіантів та

взаємозв'язків між ними. Уніфікований заголовок створюється у формі, якої необхідно точно дотримуватися до того часу, поки він не змінився.

Значна кількість колективів має ненормовані заголовки. Завдання АФ полягає в тому, щоб автоматизований каталог (файл) надавав засоби для ідентифікації колективу незалежно від варіанту назви і за тією інформацією, якою володіє читач [12].

Функції бібліографа під час створення АФ «КА» є такими:

- виділити та однозначно ідентифікувати визначені назви колективних авторів;
- зібрати всі варіанти визначеної назви, встановив при цьому нормативне ім'я, створене відповідно до правил каталогізації;
- визначити в міру можливості всі прийняті назви та встановити між ними методологічні зв'язки, які обробляються програмно;
- указати додаткову інформацію про колектив (організацію), яка може бути корисною користувачу, як-то час виникнення, вид колективу тощо.

Таким чином, кожній назві установи або організації відповідає не тільки нормативне ім'я, як це було раніше під час словникового контролю, а й повний набір даних, занесений до одного або декількох авторитетних записів.

База даних «КА» ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського є комп'ютерним файлом, який містить нормовані назви постійних колективів/організацій. Вона була створена у 2006 році на базі АБІС «ІРБІС». Започаткована на основі карткової Картотеки назв колективного автора, яка ведеться з 2004 р. і є прообразом АФ «КА».

У картотеці кожна організація описується за такою системою:

Сучасна назва – Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (Київ).

Рік створення – 1920.

Попередні назви:

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (з 1995 року);

Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова (1993–1995 рр.);

Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького (1936–1993 рр.).

Ім'я О. М. Горького присвоєно у 1936 році;
Київський педагогічний інститут (1933–1936 рр.);
Київський інститут соціального виховання (1930–1933 рр.);
Київський вищий інститут народної освіти ім. М. П. Драгоманова (1920–1930 рр.);
Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова.

В електронному варіанті всі ці дані заносяться у відповідні поля та підполя АФ «КА». Наприклад:

поле **210** (Основна (уніфікована назва) — Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова;

поле **300** (Інформаційна примітка) — Рік створення – 1920;

поле **510** (Посилання типу «див. також» (інші назви колективу, попередня назва) – Український державний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова і т.д.

Процес створення та модернізації БД АФ «КА» здійснювався в декілька етапів. На першому етапі на основі створеної Картотеки назв колективного автора в БД АФ „КА» занесено всі відомі дані про колективи, потім БД доповнюється новими або раніше невідомими назвами колективів: здійснюється бібліографічний аналіз документів, що опрацьовуються, у результаті якого встановлювалася точна інформація про назву установи/організації, що є автором документа, дата виникнення установи, поетапні зміни назви установи тощо. Другий етап – це постійне відслідковування й редагування запису в разі необхідності. Записи в БД АФ «КА» формуються державною українською мовою. Якщо видання українських колективів створено російською мовою, для полегшення пошуку й формування авторських комплексів назва колективу в АФ «КА» вводиться українською мовою. У традиційних абеткових каталогах переклад назв з інших мов не робиться.

Зараз авторитетна робота відбувається в ході опрацювання нових надходжень, у майбутньому поповнення АФ «КА» планується здійснювати також під час ретрокаталогізації фонду бібліотеки.

Із закладених у програму «ІРБІС» полів для створення АФ «КА» нами використовуються декілька. Аналіз показав, що заповнення інших полів (підполів)

недоцільне, оскільки вони не беруть участі в пошуку й не містять корисної інформації.

Для уніфікації створення АФ «КА» на базі АБІС «ІРБІС» науковцями нашого відділу розроблена інструкція з правил заповнення полів і підполів. Згідно з нею інформація записується так:

➤ **Поле 210** – Основна (уніфікована) назва колективу; у цьому полі використовуємо такі підполя:

- назва колективу; вводиться повна уніфікована назва;
- підрозділ колективу: записується в разі, якщо він зазначений у документі;
- місце розташування колективу, якщо в назві відсутня географічна ознака;
- скорочена за стандартом відповідно з існуючими правилами назва колективу, з використанням найбільш відомих аббревіатур (наприклад, НДІ) або скороченням слів за стандартом;
- спосіб введення назви: з вбудованого словника обираємо прямий спосіб введення назви (позначка „2”);
- ознака типу організації: з вбудованого словника обирається позначка „0” (назва колективу);
- графіка – із вбудованого словника обираємо графіку запису „кирилиця”; на установи інших країн авторитетні записи не створюються, виняток складають провідні бібліотеки Російської Федерації;
- мова назви: підполе ідентифікує мову назви, якщо вона відрізняється від мови каталогізування; для визначення мови назви використовується вбудований словник;

➤ **Поле 510** – Посилання типу «див. також» (інші назви колективу, попередня назва); це один з кількох уніфікованих заголовків, пов’язаний через систему опису з іншим. Такі заголовки створюються для різних назв однієї й тієї ж установи у разі її перейменування або часткової зміни назви. Для кожної такої назви складається свій авторитетний запис, у якому заповнюються такі ж поля й підполя, як і для основної (уніфікованої) назви.;

➤ **Поле 710** – Зв’язані основні назви колективу іншою мовою.

Такі заголовки створюються в тому випадку, якщо основна (уніфікована) назва колективу наводиться в документах кількома мовами. Для такого заголовка також складається свій авторитетний запис, у якому заповнюються такі ж поля й підполя, як і для основної (уніфікованої) назви;

➤ **Поле 900** – Вид колективу/заходу.

У цьому випадку інформація вводиться у два підполя:

- вид колективу: із вбудованого словника обирається потрібний вид колективу – а) вищі навчальні заклади; б) наукові установи; в) заклади післядипломної освіти; г) бібліотеки; д) музеї тощо;
- ознака вітчизняного/іноземного колективу: вводяться певні позначки для вітчизняних (ASO) або іноземних колективів (ASZ);

➤ **Поле 300** – Інформаційна примітка.

Це фактично довідка про установу, що вміщує інформацію про рік її заснування, дані про зміни назви, присвоєння установі імені видатного діяча, а також різноманітна інформація про установу, що може бути корисною;

➤ **Поле 801** – Джерело створення авторитетного запису; у цьому полі заповнюються такі підполя:

- країна, у якій створюється запис;
- установа, яка безпосередньо складає авторитетний запис;
- дата створення або останньої зміни запису (вводиться автоматично);
- функція, що виконує бібліотека (каталогізуюча);

➤ **Поле 810** – Джерело, у якому виявлена інформація про заголовок.

Зазначається джерело (джерела) інформації про назву установи. Ним може бути власне документ, у якому присутні відомості про установу, або різноманітні довідкові або будь-які інші офіційні джерела;

➤ **Поле 905** – Звірка на дублетність.

«За умовчанням» запис автоматично звіряється на дублетність. Дублетні бібліографічні записи не створюються.

Під час створення бібліографічних записів в ЕК програма «ІРБІС» дозволяє автоматично заносити інформацію в БЗ. Для цього необхідно скористатися полем «Ввод через AUTHORITY-файл», а далі – через навігатор і закладку «Словник», у якій записи представлено за абеткою назв колективів. Для пошуку та введення даних

про той або інший колектив треба набрати назву цього колективу у вікні «Ключ». Якщо назва цього колективу є в АФ, вона використовується в бібліографічному записі. Переваги такого підходу в тому, що перенесення даних з авторитетних файлів дозволяє уникнути помилок у процесі формування БЗ, що трапляється в разі ручного введення інформації, а також заощаджує час. У разі відсутності назви в БД АФ «КА», попередньо створюється авторитетний запис.

Наукова новизна роботи визначається такими результатами:

- здійснено порівняння авторитетних записів деяких вітчизняних бібліотек на назви установ та організацій;
- виявлено сучасні тенденції розвитку АК у вітчизняних і зарубіжних бібліотеках;
- обґрунтовано методику створення авторитетних записів на установи та організації МОН та АПН України на основі розроблених у ході дослідження підходів, а саме спеціалізації бібліотеки.

Методика створення авторитетних записів розроблена відділом наукового опрацювання й каталогізації документів ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Практична цінність дослідження полягає в тому, що створений АФ вміщує інформацію про установи та організації МОН, АПН та інших відомств України та може використовуватися під час створення та ведення ЕК ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, а також як електронного довідника під час виконання запитів користувачів. У перспективі авторитетний файл ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського може бути використаний при корпоратизації, а також при створенні українського національного АФ.

У ході ведення БД АФ «КА» виникали проблеми. Насамперед, це пов'язано з тим, що в Україні офіційно з 1 липня 2007 року набув чинності Національний стандарт України ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 (ГОСТ 7.1–2003, IDT) «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання», який унормовує правила складання бібліографічних описів різних видів документів. Одночасно з цим відмінено низку стандартів на бібліографічне описування документів, зокрема 7.1–84 і зміни до нього. Разом з тим не введено в дію Міждержавний стандарт ГОСТ 7.80–2000 «Библиографическая запись. Заголовок. Общие требования и правила составления». Тому бібліографічне описування документів здійснюється за чинним в

Україні стандартом, а стандарту на заголовок бібліографічного запису фактично не існує, хоча обидва стандарти розроблялися в доповнення один одного.

Інша проблема, що виникає під час ведення АФ «КА» – це зміни назв авторів-організацій. Підвищуючи свій статус, установи змінюють назви, перетворюючись з інститутів на університети, з державних установ – на національні, з галузевих університетів – на університети загального профілю тощо. Останнім часом установи почали зазначати на початку своїх назв також приналежність до форми власності й виду на зразок «Комунальне підприємство...», «Державна установа...», «Державна наукова установа...» тощо, за якими губляться індивідуальні назви. Відслідковувати ці зміни можливо тільки за документами, що надходять до бібліотеки. Але часто буває, що декілька документів створені однією установою впродовж одного року, але мають різні заголовки, або заголовки відрізняються від офіційної назви, зазначеної на звороті титульного аркуша або на обкладинці документа. Трапляються й інші різночитання. Іноколи доводиться здійснювати справжню розшукову роботу: звертатися до різноманітних довідкових матеріалів або WEB-сайтів цих установ (якщо вони є), залучати інші документи, але й ці джерела не дозволяють бути певними, що наведена назва правильна, оскільки майже ніколи не даються посилання на офіційні документи, згідно з якими установа змінила назву. Що стосується форм власності, то невідомо, чи потрібно починати з них заголовки, оскільки багато назв починаються одними й тими ж словами, що ускладнює пошук. У таких випадках доводиться ухвалювати методичні рішення, які можуть не збігатися з рішеннями як самих установ, так і різних бібліотек, що призводитиме до ускладнення пошуку або й втрати інформації. Ці питання вимагають термінового вирішення на загальнодержавному рівні за участі провідних бібліотек країни.

І ще одна проблема. Працюючи в програмному продукті «ІРБІС», який підтримує формат RUSMARC і має спеціальний формат для ведення БД АФ, ми, здавалося б, отримали можливість створити нову технологічну модель предметизації документів, яка відповідає сучасним вимогам. Вона має такий вигляд: бібліограф, який предметизує документ, працював у двох взаємозв'язаних базах – у бібліографічній і БД АФ. Предметизація починалася з процесу створення авторитетного запису. Для цього бібліограф збирав інформацію, що описувала б документ і обирав ту форму, яку треба використовувати як точки доступу в

бібліографічному записі й де буде представлена або відображена кожна точка доступу; відслідковував варіантні форми імені або тематичного поняття з іншими іменами або поняттями; заповнював поля історичних довідок, приміток та зв'язків з іншими авторитетними записами. У результаті створювався новий авторитетний запис. Він уводився в бібліографічну БД, у предметну рубрику бібліографічного запису з тією повнотою, яку передбачає формат бібліографічної БД. Жодна предметна рубрика не вводилась до бібліографічного запису повз АФ, тому що це порушення технології. Таким чином, кожний авторитетний запис мав свій номер. На стадії редагування авторитетних записів з'ясувалося, що механізм взаємодії бібліографічної БД і БД АФ здійснюється за терміном, а не за номером запису, тому будь-які зміни запису під час редагування призводять до порушення зв'язку між цими двома базами.

Програмний продукт «ІРБІС» не дає можливості реалізувати необхідну технологію предметизації документів і пошуку інформації в повному обсязі, він дозволяє тільки відпрацьовувати технологію створення авторитетного запису і внесення інформації з БД АФ у блок полів предметних рубрик. Ця програма ефективно працює в локальній мережі однієї установи і не спроможна оптимально формувати корпоративну базу для територіально роз'єднаних членів корпорації.

Результатом створення АФ «КА» може бути інтеграція АК бібліографічних записів в інформаційні системи наукових та педагогічних бібліотек України. у міру накопичення інформації в БД АФ «КА» передбачається відкрити зазначені БД для використання іншими бібліотеками України. Комплексна автоматизація бібліотек дозволить організувати обмін авторитетними даними і налагодити АК на регіональному, національному та міжнародному рівні.

Список використаних джерел

1. *Антоненко І. П.* Авторитетний контроль бібліографічних записів / І. Антоненко // Бібліотечний вісник. – 1995. – № 4. – С. 1–4.
2. *Антоненко І. П.* Авторитетний контроль назв установ та організацій і інформаційних систем «Архівна і рукописна Україна» / І. Антоненко. – К., 1996.
3. *Белов А. М.* К истории описания книг по их коллективному автору / А. М. Белов // Труды 11 Всерос. библиогр. съезда. – М., 1929. – С. 131–180.

4. Жлобинская О. Особенности авторитетной работы. Роль и место авторитетных файлов в машиночитаемой каталогизации / Ольга Жлобинская, Татьяна Масхулия, Юлия Селиванова // Библиотечное дело. – 2005. – № 6. – С. 25–26.
5. Картотека заголовков коллективного автора : (метод. материалы) / Гос. публ. б-ка им. М. Е. Салтыкова-Щедрина. – Л., 1968. – 37 с.
6. Лавренова О. А. Банки нормативных (авторитетных) записей / О. А. Лавренова // Библиотековедение. – 1997. № 2. – С. 40–46.
7. Лупінос М. Авторитетний контроль / М. Лупінос // Бібліотечна планета. – 2007. – № 1. – С. 33–37.
8. Ильина С. В. Проблемы создания национальных баз данных авторитетных записей [Электронный ресурс] / С. В. Ильина. – Режим доступа: www.nlb.by/html/news2005/. – Заголовок з екрану.
9. Мірошникова В. З практики створення авторитетного файлу заголовків колективного автора в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка (на базі ІРБІС) / Валентина Мірошникова // Бібліотечний форум України. – 2005. – № 3 (9). – С. 29–31.
10. Муктепавел А. В. Авторитетный контроль: теоретические и исторические аспекты / А. В. Муктепавел // Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных ИПС : Сб. науч. тр. – СПб, 2000. – Вып. 14. – С. 42–51.
11. Муктепавел А. В. Современное понимание авторитетного контроля и его исторические предпосылки / А. В. Муктепавел // Предметный поиск в традиционных и нетрадиционных ИПС : Сб. науч. тр. – СПб, 1999. – Вып. 13. – С. 176–194.
12. Поліщук О. Ефективність використання лінгвістичних можливостей авторитетного файлу колективного автора / Оксана Поліщук // Бібліотечний форум України. – 2006. – № 2 (12). – С. 9–11.
13. Соловьева И. Г. Сравнительный анализ авторитетных записей РНБ и БАН / И. Г. Соловьева, М. В. Стегаева // Науч. и технич. б-ки. – 2003. – № 7. – С. 47–58.
14. Соловьева И. Г. Авторитетные файлы централизованной системы Библиотеки Российской академии наук (Проблемы создания и поддержки) : Дисс. ... канд. пед. наук / Ирина Геннадьевна Соловьева. – СПб, 2002. – 213 с.

15. Список унифицированных заголовков описания публикаций высших законодательных и исполнительных органов европейских стран : метод. рекомендации / Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина. – М., 1977. – С. 42.

16. Сучасні проблеми каталогізації та вплив інформаційних технологій // Бібліотечний вісник. – 1997. – № 5.

17. *Шамурин Е. П.* Каталогия. Руководство к библиографическому описанию книг / Е. П. Шамурин. – Л.: Колос, 1925. – 149 с.

**СОЗДАНИЕ АВТОРИТЕТНОГО ФАЙЛА «КОЛЛЕКТИВНЫЙ АВТОР» НА
БАЗЕ АБИС «ИРБИС» ДЛЯ ЭЛЕКТРОННОГО КАТАЛОГА
ГОСУДАРСТВЕННОЙ НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ БИБЛИОТЕКИ
УКРАИНЫ ИМЕНИ В. А. СУХОМЛИНСКОГО**

Коваленко С. Г., Гаврилюк Р. П.

Аннотация

В период создания в ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского электронного каталога актуальным стал вопрос создания и ведения авторитетного файла наименований коллективных авторов. Статья посвящена истории авторитетного контроля, технологии создания авторитетного файла «Коллективный автор» (АФ «КА») в ГНПБ Украины им. В. А. Сухомлинского, а также проблемам, которые возникли в ходе создания и ведения АФ «КА».

Ключевые слова: электронные каталоги, авторитетные файлы, коллективный автор, история, библиотеки, информационные ресурсы, библиотечные каталоги, авторитетные записи.

**THE CREATION OF AUTHORITATIVE FILE NAMED THE «COLLECTIVE
AUTHOR» ON THE BASE OF ABIS «IRBIS» FOR THE ELECTRONIC
CATALOGUE OF V. SUKHOMLYNSKY STATE PEDAGOGICAL SCIENCE
LIBRARY OF UKRAINE**

Kovalenko S. H., Havrylyuk R. P.

Resume

In the period of creation of electronic catalogue in V. Sukhomlynsky state pedagogical science library of Ukraine the question of conducting of authoritative file of titles of collective author is actual. The given article is devoted to the history of sources of

authoritative control, technology of creation of authoritative file «Collective author» and also to the problems which arise up during the creation and conducting of the file.

Keywords: electronic catalogues, authoritative files, collective author, history, libraries, information resources, library catalogues, authoritative records.